

domnevno nerazumljivost zunanjih opazovalcev mesta in klišejskost. Do preseganja tovrstne togosti sicer prihaja zlasti med mlajšo generacijo tržaških pisateljev in pesnikov, vprašanje pa je, ali skupni dialog ne obstaja zgolj na literarni ravni, medtem ko je vsakdanja resničnost zanj še vedno razmeroma nedovzeta.

Največji dosežek, ki ga delo Angela Are in Claudia Magrisa slovenskemu bralnemu občinstvu prinaša in na katerega najbolj zgovorno opozarja prav poznavatelj njegovega prevoda, pa je bržkone dejstvo, da je Trst, za Slovence nekoč simbolno mesto, po ljudskem številu leta 1910 z upoštevanjem mestnih in okoliških prebivalcev celo največje slovensko mesto, večje od Ljubljane, skupaj s celotnim tako imenovanim zamejskim slovenskim prostorom v Italiji od kulturne zavesti matičnih Slovencev in slovenske države danes tako nemarno daleč. Ob velikih imenih srednjeevropske književnosti in umetnosti na sploh, ki prihajajo iz tržaškega okolja, ostajajo izobraževalni učni programi slovenskih osnovnih in srednjih šol prazni listi papirja, na katerih le redkim uspe prepoznati imena pisateljev in pesnikov: Scipia Slataperja, Itala Sveve, Umberta Sabe, Angela Vivanteja, Giannija in Carla Stuparicha, Biagia Marina, Enze Bettize, Fulvie Tomizze, Carolusa L. Cergolyja, Bobija Bazlena, Vittoria Vidalija, Ippolita Nieve, slikarja Vita Timmela, psihoanalitika in Freudovega učenca Edoarda Weissa in drugih.

Pričujoča knjiga je namreč poglobljen prikaz nekaterih najustvarjalnejših avtorjev, ki so živeli in delali v Trstu, napisan z vidika italijanskih piscev. Oznaka »Slovani«, ki se je Ara in Magris vsaj za slovenskega bralca najbrž še vedno prepogosto poslužujeta, ko opisujeta prisotnost predvsem slovenskega in hrvaškega, v manjši meri tudi srbskega prebivalstva v Trstu, moteče spominja na stereotipno dojemanje in posplošeno reprezentiranje treh različnih sicer slovanskih narodov, ki so na Tržaškem pridobili slabšalno oznako *Slavi*, *Schiavi*, *Schiavoni*, izvirajoč iz semantične asociacije izraza *Slavi* s *Schiavi*, torej sužnji. Kljub temu pa avtorja pomembno opozorita tudi na za večino italijanske populacije neznane v tržaškem prostoru nastale slovenske literarne in umetniške dosežke Srečka Kosovela, Avgusta Černigoja, Vladimirja Bartola, Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Cirila Zlobca, Iga Grudna, Marija Kogoja, Pavla Merkušja in Maksa Fabianija.

Šele prebiranje in poznavanje stvaritev avtorjev obeh obrazov "dvojne duše" Trsta lahko morebiti prispeva k vzpostavitvi sobivanjskega slovensko-italijanskega dialoga, obema matičnima državama, Sloveniji in Italiji, pa pomaga razumeti, kar ni uspelo dojeti zahodnoevropskim predstavnikom ob povojnem razreševanju statusa "teh nekaj ribiških vasi na istrski obali", kot je sporna ozemlja ob italijansko-jugoslovanski meji označil tedanji ameriški pogajalec Llewellyn E. Thompson, ko so se predvsem Američani zgražali, "čemu toliko razpravljanja in nasprotovanja zaradi teh nekaj kvadratnih metrov ozemlja".

Blaž Lenarčič

**Drago Kos (ur.): Sociološke podobe Ljubljane. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Teorija in praksa, 2002
112 strani (ISBN 961-235-112-0), 2.250 SIT**

Knjiga *Sociološke podobe Ljubljane*, ki jo je uredil Drago Kos predstavlja nekakšen dodatek oziroma stranski produkt raziskave, katere rezultati so bili objavljeni v publikaciji *Pogledi na Ljubljano: ideje o razvoju; esejistična anketa* (uredil Drago Kos, 2001). Vendar je, za razliko od publikacije *Pogledi na Ljubljano*, večina besedil knjige *Sociološke podobe Ljubljane* rezultat medsebojnih razprav sodelavcev *Centra za prostorsko sociologijo*, spodbujenih z analizami in komentarji že omenjene raziskave. Kot gostja med prostorskimi sociologi pa sodeluje Tanja Rener s tekstom o ljubljanski mladini in njenih načinih preživljanja prostega časa.

Avtor prvega prispevka z naslovom *Razprava o mestu* je urednik zbornika Drago Kos. V prispevku se sprašuje, zakaj v največjem slovenskem mestu, v katerem je zbranega precej intelektualnega potenciala, skorajda ni razprave o problemih mesta? Večina tovrstne razpravljalke energije se namreč izčrpa že v ponavljajočih se razglabljanjih o prometnih zagatah mesta. Ko in če se kdo oglasi, pa gre večinoma za *žolčne fatalistične izbruhe*, ki jih lahko prebiramo v pismih bralcev različnih časopisov in revij. Po Kosovih ugotovitvah je prav ravnodušnost javnosti eden najbolj očitnih simptomov, da mestna energija ugaša, kar ima lahko dolgoročne negativne posledice. V nadaljevanju prispevka išče avtor vzroke za tovrstno *urbano anemijo* v razmerju med modernizacijo in urbanizacijo. Na tem mestu ugotavlja, da Ljubljani manjka urbane kulture, katere glavni element je toleranca, ki predstavlja pogoj za odprto družbo. Vzroke za to med drugim išče tudi v intenzivno odvijajočih se procesih suburbanizacije in dezurbanizacije v Sloveniji, ki zmanjšujejo potencial urbane kulture in s tem tudi tolerance. Kos namreč ugotavlja, da ta dva procesa v že tako majhni Ljubljani predstavljata precej več kot zgolj prostorski problem. Z upadanjem fizičnega obsega urbanosti se zmanjšuje absorpcija drugačnosti, to pa je v relativno zaprtem družbeno-kulturnem okolju precej neugodno. Tovrstni problem avtor na zelo zanimiv način prikaže na precej aktualnem primeru načrtovanja islamskega verskega in kulturnega središča v Ljubljani.

V svojem prispevku *Ljubljana: konec ali začetek urbanosti?* pa, za razliko od Kosa, Marjan Hočevar verjame in upa v reurbanizacijo in posledično tudi v to, da bo Ljubljana sčasoma postala *pravo mesto*. Bistvo Hočevarjevega prispevka predstavlja tematika, ki je med urbanološkimi in urbano-sociološkimi diskusijami aktualna že skoraj pol stoletja. Tako avtor analizira vse bolj prevladujoče stališče javnosti, da je ljubljanska *mestnost kot način življenja* v krizi.

Prispevek Marjana Hočevarja je razdeljen na dva dela. V prvem delu avtor napravi *retrospektivo krize prave urbanosti*, kjer ugotavlja, da postaja Ljubljana vse večja, obenem pa ima sorazmerno vse manjši pomen njeno tradicionalno središče. V tem smislu avtor hudomušno ugotavlja, da je staro mestno jedro že postalo predmestje BTCja. V nadaljevanju avtor problematizira prevladujoči vzrok kriznosti ljubljanske urbanosti, ki naj bi bil star zgolj nekaj let, ter imel izvor v pojavu *suburbanih konzumpcijsko-komercialnih centrov*. Po avtorjevih ugotovitvah namreč tiči pravi vzrok krize ljubljanske urbanosti, kot načina življenja v tem, da Ljubljana v vsej svoji zgodovini ni uspela razviti izrazitejših klasičnih značilnosti in vrednot tipične urbane centralnosti. Medtem ko predmestna nakupovalno-zabavišna središča le dodatno, ne pa tudi vzročno, zmanjšujejo *prizoriščni* pomen tradicionalnim centralnim predelom mesta.

V drugem delu prispevka se Hočevar sprašuje, kaj storiti glede omenjenih problemov? Po njegovih ugotovitvah se urbanost s svojimi specifičnimi lastnostmi v razmerah univerzalizacije dostopnosti (postfordistična prizoriščnost) iz predhodne nujne potrebe in vnaprejšnje danosti (fordistična prizoriščnost) preoblikuje v življenjskostilsko izbiro/neizbiro posameznikov oziroma skupin. In z namenom, da bi v Ljubljani prišlo do stopnje, ko bi bilo mogoče reči, da je v tem mestu prisotna urbanost kot način življenja, avtor ponuja rešitev v obliki celovitega, premišljenega načrta funkcijske diferenciacije, ki vključuje regulacijske in spodbujevalne finančne ter druge ukrepe. Cilj tega načrta pa bi bil postopno nekonfliktno segmentiranje dveh ljubljanskih prostorskih, družbenih in kulturnih sfer: množičnih potrošnih koncentratov na obrobjih mesta in storitveno-bivanjsko ter prizoriščno usmerjenih centralnih območij Ljubljane.

Pavel Gantar v svojem prispevku z naslovom *Tranzicija, identitete in urbani razvoj Ljubljane* poglobljeno sociološko komentira obdobje, v katerem se je spremenila logika delovanja družbenega sistema in njegovih podsistemov. Avtor najprej analizira razmerja med postsocialistično družbeno transformacijo in urbani procesi, kjer ugotavlja, da so domala vsa mesta oziroma urbana območja v prvih letih obdobja tranzicije doživela pravi šok, ki so ga povzročili razpad socialnih mrež, gospodarstva, ter proces prestrukturiranja politične in gospodarske moči. Zaradi tega je prvo obdobje postsocialistične transformacije v večini nekdanjih držav socialističnega bloka predstavljalo prehod s slabega na še slabše, kar se je odsevalo tudi v mestni in grajeni infra-

strukturi (slabo vzdrževanje, drastičen upad stanovanjske gradnje, naraščajoča stanovanjska stiska itd.). Gantar nadaljuje razpravo na konkretnem primeru Ljubljane, in sicer z opisom procesov, ki so pomembno vplivali na nove razmere, v katerih se je mesto znašlo po propadu socializma (osamosvojitve Slovenije, reforma lokalne samouprave in politične institucionalne spremembe). Njegova ocena je, da je Ljubljana kar dobro prestala obdobje tranzicije. Težave, s katerimi se trenutno sooča, pa so predvsem posledica razkoraka med hitrostjo ter spreminjanjem družbenega in političnega okolja, ki presega transformacijsko dinamiko grajenih struktur. Na koncu avtor zgoščeno opredeli še nekatere značilnosti in probleme družbenoprostorskega razvoja Ljubljane v preteklem desetletju (ljubljski AC obroč, nakupovalno središče BTC, razvoj vzhodne Ljubljane ter problem prometa). Prispevek zaključuje z analizo, kako se omenjenih problemov loteva prvi urbanistični dokument (Prostorska zasnova mesta Ljubljane), ki se po več kot petnajstih letih loteva prostorskega razvoja mesta tudi na konceptualni ravni.

V zadnjem času smo v Sloveniji priča neenakemu "boju" med vedno šibkejšim središčem in razvojno izredno dinamičnim in potrošniško uspešnim obrobjem mesta. Kljub temu, da ima mestno središče v primerjavi s suburbanimi prostori potrošnje določene prednosti (na primer historični ambient) so te prednosti slabo izkoriščene in za veliko število ljudi prepoznane kot neuporabne z vidika vsakdanjega življenja v mestu. Analize spreminjanja urbanih in suburbanih prostorov potrošništva se je lotil Matjaž Uršič v prispevku *Veliko mesto majhnih nakupov – "to je moje mesto"*. Avtor v prvi vrsti išče vzroke za preusmerjevanje velikega števila potrošnikov iz mestnega središča v območja nakupovalnih centrov. Obenem pojasnjuje tudi posledice tovrstnega preseljevanja potrošnikov za mestno jedro (predvsem zmanjševanje pomena urbanega mestnega središča za opravljanje vsakdanjih prostočasovnih aktivnosti). Z vključitvijo kulturnega potrošništva (kinodvorane, gledališča ipd.) v prostore potrošništva na mestnih obrobjih je prišlo do pomembnega premika v ponudbi nekaterih prostočasovnih dejavnosti, ki jih je od sedaj naprej mogoče opravljati tudi izven mestnega jedra. Poleg tega pomembno vpliva na delovanje in utrip v mestnem središču tudi podaljševanje delovnega časa v nakupovalnih središčih, in poslovanje prostorov množičnega kulturnega potrošništva, ki ponujajo zabavo in sprostitvev tudi po zaprtju trgovin v nakupovalnem centru. Med vzroki, ki so pomembno prispevali k tovrstnem razvoju nakupovalnih središč v Ljubljani avtor izpostavi predvsem naslednje: obilica prostora, boljša prilagoditev avtomobilski uporabi, izkoristek lege ob stičiščih najprometnejših cest, slabo razvit javni promet (LPP). Morebitno rešitev oživitve (starega) mestnega jedra Ljubljane vidi Uršič v čimprejšnji izgradnji ustreznega sistema javnega prevoza, ki bi olajšal dostopnost do mestnega jedra in spodbudil nadaljnji razvoj mestnega središča.

Iz vasi kablov nas v info-urbani habitat v svojem prispevku pripelje Franc Trček. Avtor najprej opozori na nostalgične, predinformatične modele razvoja Ljubljane, ki jih ponujajo različni strokovnjaki za družbeno-prostorske tematike in nenazadnje tudi mnenjski voditelji iz esejistične ankete prostorskega razvoja Ljubljane. V nasprotju z njimi Trček razmišlja o Ljubljani kot o informacijsko-urbanem habitatu. O Ljubl@ni, kot informacijskem vozlišču, ki bo s kombinacijo oblikovanja e-vsebin in delovanja v kibernetskem prostoru na eni strani, ter na drugi strani informatičnemu modelu razvoja prilagojenim javnim, delovnim, bivalnim, izobraževalnim ter prostočasovnim habitatom vzpostavljalo informatično mesto. V ta namen izhaja avtor v svojem razmišljanju iz nekaterih indikatorjev informacijsko-telekomunikacijske infrastrukturne opremljenosti ter spoznanj o prisotnosti kibernetskih vsebin o Ljubljani in v Ljubljani. S tem namenom v prvem delu besedila analizira trenutno stanje in potrebne ukrepe za izboljšanje informatizacije Ljubljane, v drugem delu besedila pa se ukvarja s prosto-časovnimi in družbeno-prostorskimi spremembami (predvsem njihov vpliv na reorganizacijo urbane dogodkovnosti in prizoriščnosti), ki jih nove ITK omogočajo in povzročajo.

Prosti čas ljudi, je čas za razreševanje različnih konfliktov v družbeni sferi, za druženje in vzdrževanje socialnih mrež ipd., in s tem nujno zaznamuje utrip mesta. Zato so mestna središča dober seizmični instrument sociabilnosti oziroma vitalni organ mestne socialnosti. S prostim

časom mladih v Ljubljani se v zadnjem besedilu v knjigi z naslovom *"Dobimo se na Prešercu": Prosti čas mladih v Ljubljani* ukvarja Tanja Rener. Na podlagi empiričnih podatkov raziskave o prostem času mladih v Ljubljani, ki jo je leta 1997 izvedla raziskovalna skupina *Centra za socialno psihologijo*, avtorica ugotavlja, podobno kot Kos v prvem prispevku, da je za sodobno generacijo mladih v Ljubljani bolj kot karkoli drugega značilen kompleks resignacije, apatije in umika v zasebnost. Empirični podatki so pokazali prevladovanje pasivnih oblik prostočasnih dejavnosti (mladi v prostem času največ gledajo televizijo, poslušajo glasbo in se pogovarjajo po telefonu), ter majhno težnjo po fantaziji, originalnosti in vznemirljivem življenju. Večinsko držo anketiranih dijakov lahko označimo kot *"stvar me ne zanima, pustite me (nas) na miru"*. Zato tudi bolj cenijo mir, varnost, domačnost kot pa tveganja, sprejemanje izzivov, dinamično življenje (str. 108). Po besedah Renerjeve so se nekdanja družbena gibanja (iz 60ih, 80ih in 90ih let prejšnjega stoletja) mladih porazgubila v zasebne anonimnosti, ali prešla v institucionalno politiko raznih strank. Tovrstna (ne)dogajanja so najbolj prizadela prav urbano mladino, ki se je znašla na razpotju med frustracijo brezperspektivnosti in imidžem urbanega življenja tako, da za sedaj raje ostajajo v varnih mejah vsakdanjega potrošništva, šol in množične kulture. Kljub vsemu pa sedanje apatije in večinskega nezanimanja mladih za aktivnejše preživljanje prostega časa ne moremo pripisati neposredno njim, temveč celotnemu družbenemu kontekstu, v katerem poteka naše (urbano) življenje.

Vsi avtorji prispevkov v knjigi *Sociološke podobe Ljubljane* soglašajo s tem, da Ljubljana doživlja usodne strukturne spremembe. Obenem pa je iz vseh besedil tudi razvidno dejstvo, da je Ljubljana nekoliko posebna urbana skupnost, če je ta posebnost razvojno perspektivna, pa se bo pokazalo v naslednjih desetletjih.

Vsebinsko gledano zbornik *Sociološke podobe Ljubljane* predstavlja odlično gradivo za *razpravo o mestu*. Avtorji prispevkov so obdelali zelo aktualne in pomembne teme, ki se ne dotikajo zgolj prebivalcev Ljubljane. Njihovi prispevki in delo kažejo tudi na to, da še vedno obstajajo ljudje, ki si želijo, da bi bile stvari drugačne, ki verjamejo in upajo, da se bo razvila argumentirana in interaktivna komunikacija o urbanih vprašanjih ter prisilila mestno oblast k razreševanju problemov. Izbira naslovnice knjige *Sociološke podobe Ljubljane* na prvi pogled izgleda nekoliko provokativno, morda prav z namenom, da mobilizira javnost, da bi se končno pričela konstruktivna javna diskusija o (družbenih) problemih slovenskih urbanih krajev.

Franc Trček

**Srna Mandič, Maša Filipovič (ur.): Stanovanjske študije. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Znanstvena knjižnica, 2002
202 strani (ISBN 961-235-113-9), 3.000 SIT**

V znanstveni monografiji z naslovom *Stanovanjske študije* se skupina sedmih raziskovalk in raziskovalcev loteva pri nas sorazmerno redko obravnavanega raziskovalnega področja – stanovanjske tematike. Mogoče je razlog za relativno marginalnost stanovanjskih študij pri nas neko privzeto stališče politike, da se je s privatizacijo stanovanjskega fonda v veliki meri rešil stanovanjski problem, kar pa seveda ni res. Stanovanjske politike v osmišljanju praks družbenega razvoja v državah Evropske unije spadajo gotovo med temeljne politike boja proti socialni izključenosti.

V recenzirani monografiji skupina petih avtoric ter dveh avtorjev, ki prihajajo iz treh različnih znanstveno-raziskovalnih ustanov (*Center za proučevanje družbene blaginje* na Fakulteti za družbene vede, *Ekonomska fakulteta* v Ljubljani in *Urbanistični inštitut* Republike Slovenije)